

Poglavlje 18

Δημοσθένους Ὀλυμπιακός Γ, 24–26

O tekstu

U demokratskoj je Ateni najvažnije političke odluke donosila skupština (ἐκκλησία), tijelo koje se sastajalo oko četrdeset puta godišnje. U njemu je mogao sudjelovati svaki odrasli atenski građanin; obično bi se na sjednicama okupljalo njih oko šest tisuća, približno četvrtina ukupnoga broja. Skupštini se, istupajući protiv Filipa Makedonskoga, Demosten obraća u osam nedvojbeno autentičnih govora. Svi oni potječu iz desetljeća 351. – 341. Tri se bave sukobom Filipa s gradom Olintom te se nazivaju *Olintskim govorima* (Ὀλυμπιακοὶ λόγοι).

Olint (Ὀλυνθος) je bio grad na Halkidskome poluotoku, najvažniji član Halkidskoga saveza, jedine važne grčke sile na sjevernome Egejskom moru. To je područje za Atenu bilo strateški važno jer je onuda prolazio opskrbeni put kojim se s obala Crnoga mora uvozilo žito za atensko stanovništvo.

Iako još uvijek najbogatiji i najmoćniji grad kontinentalne grčke, Atena je u Demostenovo doba patila od ozbiljnih problema – i vojnih (sramotno je poražena u tzv. Savezničkome ratu 357. – 355.) i financijskih (u četvrtome stoljeću više nije imala prihoda od pomorskoga carstva kao u petome te joj je kronično nedostajalo novaca za sve potrebe, osobito za vojne akcije).

Halkidski je savez isprva, od 357., bio na strani Filipa Makedonskoga. No, odnosi saveza i Filipa pogoršali su se u drugoj polovici desetljeća. U bitci na Krokrijskome polju (Κρόκριον, 352.) Filip je teško porazio Fokidane, a neprestano je ratovao u Trakiji. Olinćane je Filipovo jačanje brinulo te su se politički približavali Atenjanima. Tada je i Demosten počeo Filipa smatrati velikom opasnošću za Atenu; *Prva Filipika* vjerojatno je održana 351. Demosten se zalagao za stvaranje jednoga stalnog vojnog kontingenta spremnoga za intervenciju, i za drugi kontingent koji bi trajno djelovao isključivo na području sjevernoga Egejskog mora. Pokušavao je i podići moral Atenjana i potaknuti ih na jači borbeni angažman.

Ujesen 349. Filip je upao na područje Halkidske lige, osvojio Toronu i Mekibernu, olintsku luku, i počeo opsadu samoga Olinta. Olinćani su zatražili pomoć od Atenjana. Oni su tripot poslali interventne snage; dvaput su bile nedostatne, a treći je put već bilo prekasno. Filipovi pristaše unutar Olinta izdali su savez i prepustili neprijatelju glavninu konjice. Filip je osvojio sve gradove na Halkidskome poluotoku te pobio ili u roblje prodao njihove građane. Sam je Olint razoren i nikad nije ponovo naseljen (tako da je danas, sa stajališta arheologa, najpotpunije očuvan grčki grad).

Sva tri *Olintska govora* nastala su u godini Filipova pohoda na Olint, 349./348. Prva su dva sigurno održana prije atenskih intervencija. Iz posljednjega, trećeg govora, jasno je da se odnos snaga promijenio na štetu Atenjana. U uvodu govora (προσίμιον) Demosten upozorava sugrađane na to da su propustili priliku da uzvrate Filipu udarac i sada moraju braniti sebe i svoje saveznike. U glavnome dijelu (ἀπόδειξις) najprije pripovijeda (διήγησις) o propuštenim prilikama da se Filip neutralizira te opisuje sadašnju krizu; treba hitno poslati pomoć Olintu, inače će Filip napasti i Atenu. Pitanje je, međutim, kojim sredstvima pomoći Olintu. Demosten predlaže (πρόθεσις) osnivanje posebnoga povjerenstva (νομοθέται) radi izmjene zakona o teoričkome fondu (θεωρικά).^{*} Demosten argumentira korisnost svojega prijedloga (πίστεις). Tu prvenstveno apelira na emocije publike; Filip je neprijatelj i barbarin, Atenjani se mogu sramiti zbog svega što su mu dopustili da postigne.

^{*}Uspostavljen vjerojatno oko 350., teorički je fond prvotno financirao ulaznice za siromašnije atenske građane na kazališnim predstavama tijekom dionizija i leneja; ubrzo se sredstvima počelo koristiti i za druge socijalne namjene te je fond postao ideološki važan kao „vezivno tkivo atenske demokracije”. Zato je bio zaštićen nizom zakona, a namjenu mu je smjelo mijenjati isključivo posebno povjerenstvo. Demosten i njegovi pristaše smatrali su fond simbolom svega što je u Ateni „otišlo ukrivo”; trošilo se na nevažne stvari umjesto da se financirala obrana od Filipa.

Jednako je sramotno zanemariti ratovanje zbog nedostatka novaca kao i zanemariti državni interes radi zabave. Tako nisu postupali Atenjani slavnoga doba, doba Aristida, Nikije, Perikla; oni su se brinuli za javno dobro, a sami su živjeli skromno. Nasuprot tome, u ovome času ni vanjska ni unutrašnja politika Atene nije dobra. Vode je političari koji ugađaju narodu, a misle na vlastitu korist. U zaključku (ἐπίλογος) Demosten poziva skupštinu da promijene to stanje, da svaki građanin dobiva dio državnih sredstava kao naknadu za služenje državi, u miru i ratu, ili kao administrator ako nije sposoban za rat. To nije ni poticanje nerada ni preusmjerenje sredstava onih koji rade u džepove lijenčinama; treba se vratiti praksi prošlih generacija. Govor završava željom da bogovi nadahnu skupštinu da odabere najbolje rješenje.

U ovdje odabranome odlomku Demosten opisuje kako su se ponašali slavni državnici prošlih generacija, kako su se brinuli za vanjskopolitičko i unutarnjepolitičko opće dobro, ali su sami živjeli skromno; u to se svatko može i danas uvjeriti uspoređujući njihove kuće s kućama ostalih građana.

Pročitajte naglas grčki tekst.

Dem. Olynthiaca III 24–26

ἐκεῖνοι τοίνυν, οἷς οὐκ ἐχαρίζονθ' οἱ λέγοντες οὐδ' ἐφίλουν αὐτοὺς ὥσπερ ὑμᾶς οὗτοι νῦν, πέντε μὲν καὶ τετταράκοντ' ἔτη τῶν Ἑλλήνων ἤρξαν ἐκόντων, πλείω δ' ἢ μύρια τάλαντ' εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀνήγαγον, ὑπήκουε δ' ὁ ταύτην τὴν χώραν ἔχων αὐτοῖς βασιλεύς, ὥσπερ ἐστὶ προσῆκον βάρβαρον Ἕλλησι, πολλὰ δὲ καὶ καλὰ καὶ πεζῆ καὶ ναυμαχοῦντες ἔστησαν τρόπαι' αὐτοῖ στρατευόμενοι, μόνον δ' ἀνθρώπων κρείττω τὴν ἐπὶ τοῖς ἔργοις δόξαν τῶν φθονούτων κατέλιπον.

ἐπὶ μὲν δὴ τῶν Ἑλληνικῶν ἦσαν τοιοῦτοι· ἐν δὲ τοῖς κατὰ τὴν πόλιν αὐτὴν θεάσασθ' ὅποιοι, ἔν τε τοῖς κοινοῖς κἂν τοῖς ἰδίαις. δημοσία μὲν τοίνυν οἰκοδομήματα καὶ κάλλη τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα κατεσκεύασαν ἡμῖν ἱερῶν καὶ τῶν ἐν τούτοις ἀναθημάτων, ὥστε μηδενὶ τῶν ἐπιγιγνομένων ὑπερβολὴν λελεῖφθαι· ἰδίᾳ δ' οὕτω σώ-

φρονες ἦσαν καὶ σφόδρ' ἐν τῷ τῆς πολιτείας ἤθει μένοντες, ὥστε τὴν Ἀριστείδου καὶ τὴν Μιλτιάδου καὶ τῶν τότε λαμπρῶν οἰκίαν εἴ τις ἄρ' οἶδεν ὑμῶν ὁποῖα ποτ' ἐστίν, ὁρᾷ τῆς τοῦ γείτονος οὐδὲν σεμνοτέραν οὔσαν...

Analiza i komentar

ἐκεῖνοι τοίνυν,
οἷς οὐκ ἐχαρίζονθ' οἱ λέγοντες
οὐδ' ἐφίλουν αὐτούς
ὥσπερ ὑμᾶς οὗτοι νῦν,
πέντε μὲν καὶ τετταράκοντ' ἔτη
τῶν Ἑλλήνων ἤρξαν
ἐκόντων,
πλείω δ' ἢ μύρια τάλαντ'
εἰς τὴν ἀκρόπολιν
ἀνήγαγον,
ὑπήκουε δ'
ὁ
ταύτην τὴν χώραν
ἔχων
αὐτοῖς
βασιλεύς,
ὥσπερ ἐστὶ προσῆκον
βάρβαρον Ἑλλησι,
πολλὰ δὲ καὶ καλὰ
καὶ πεζῆ καὶ ναυμαχοῦντες
ἔστησαν τρόπαι'
αὐτοὶ στρατευόμενοι,
μόνοι δ' ἀνθρώπων

κρείττω
 τὴν ἐπὶ τοῖς ἔργοις δόξαν
 τῶν φθονούντων
 κατέλιπον.

ἐκεῖνοι sc. οἱ ὑμῶν πρόγονοι

οὐκ ἐχαρίζονθ'... οὐδ' ἐφίλουν koordinacija surečenica niječnim veznicima
 ἐχαρίζονθ' § 232; χαρίζομαι τινι; LSJ χαρίζω A

οἱ λέγοντες ondje ima značenje οἱ ῥήτορες; § 231; poimeničeni particip § 373

ἐφίλουν § 243; „mazili su”, značenje između uobičajenih „voljeti” i „ljubiti”

πέντε μὲν... πλείω δ'... ὑπήκουε δ'... πολλὰ δὲ... μόνοι δ'... koordinacija
 rečeničnih članova s pomoću čestica μὲν... δέ...

πέντε μὲν καὶ τετταράκοντ' ἔτη broj je zaokružen; Demosten misli na raz-
 doblje između uspostave Delskoga saveza (478./477.) i izbijanja Pelo-
 poneskoga rata (Tukididovu πεντηκονταετία)

ἔστησαν § 311, § 267

ἤρξαν § 267, § 269; s. 116; § 401.1

ἀνήγαγον § 254; složnica glagola ἄγω, § 257

ὑπήκουε § 231; § 235, § 238; ὑπακούω τινί

ὑπήκουε δ' ὁ ταύτην τὴν χώραν ἔχων αὐτοῖς βασιλεύς stilski obilježen,
 umjetnički red riječi (figura konstrukcije po imenu hiperbat, ὑπερβατόν):
 ὑπήκουε δ'... αὐτοῖς ὁ ταύτην τὴν χώραν ἔχων... βασιλεύς

ταύτην τὴν χώραν sc. Μακεδονίαν; u Periklovo je doba makedonski kralj bio
 Perdika II.

ὁ... ἔχων... βασιλεύς hiperbat

ἔχων § 231; atributni particip, § 499

ἔστι προσῆκον § 315; § 231; particip kao dopuna predikatu (imenski dio
 predikata), Smyth 909

βάρβαρον Ἕλλησι sc. ὑπακούειν

ἔστησαν § 311, § 267

πολλὰ δὲ καὶ καλὰ... τρόπαι' hiperbat

αὐτοὶ στρατεύόμενοι § 232; atributni particip, § 499; αὐτοὶ naglašava da
 Atenjani trebaju *osobno* ratovati (u ovo su vrijeme inače redovito u
 intervencije slali plaćenike)

κρείττω... τῶν φθονούντων § 231; poimeničeni particip § 373; *genetivus
 comparationis*, § 404.1; hiperbat

τῶν φθονούντων umjesto τοῦ φθόνου; konkretan izraz umjesto apstraktne imenice

κατέλιπον § 254; složenica glagola λείπω, § 256; dva akuzativa (objekta i predikata), § 388

ἐπὶ μὲν δὴ τῶν Ἑλληνικῶν

ἦσαν τοιοῦτοι·

ἐν δὲ τοῖς

κατὰ τὴν πόλιν αὐτὴν

θεάσασθ' ὅποῖοι,

ἔν τε τοῖς κοινοῖς

κάν τοῖς ἰδίοις.

ἐπὶ μὲν δὴ... ἐν δὲ τοῖς... koordinacija rečeničnih članova s pomoću čestica μὲν... δέ...; česticom δὴ uvodi se zaključak, „dakle”, § 516.5

ἐπὶ... τῶν Ἑλληνικῶν „što se tiče”; rijetko značenje prijedloga ἐπί, prema izrazima poput ἐπὶ πολλῶν

τῶν Ἑλληνικῶν τὰ Ἑλληνικά (πράγματα) „grčka politika”, usp. DGE / Logeion Ἑλληνικός B.I.3

ἦσαν τοιοῦτοι § 315; zamjenica kao imenski dio predikata, Smyth 909

τοιοῦτοι odnosi se na prethodno spomenuto; τοιοῦτος je jači oblik zamjenice τοῖος

τοιοῦτοι... ὅποῖοι korelacija surečenica ostvarena pokaznim antecedentom i odnosnom zamjenicom

τοῖς κατὰ τὴν πόλιν αὐτὴν poimeničeni prijedložni izraz, § 373

θεάσασθ' § 267, § 269

ὅποῖοι sc. ἦσαν

ἔν τε τοῖς κοινοῖς... κάν τοῖς ἰδίοις poimeničeni pridjevi, § 373; κάν kraza καὶ ἐν; τε enklitični sastavni veznik, § 513.2

δημοσία μὲν τοίνυν
 οἰκοδομήματα
 καὶ κάλλη τοιαῦτα
 καὶ τσαῦτα
 κατεσκεύασαν
 ἡμῖν
 ἱερῶν
 καὶ τῶν
 ἐν τούτοις
 ἀναθημάτων,
 ὥστε
 μηδενὶ
 τῶν ἐπιγιγνομένων
 ὑπερβολὴν λελεῖφθαι·

ἰδίᾳ δ'
 οὕτω σώφρονες ἦσαν
 καὶ σφόδρ'
 ἐν τῷ τῆς πολιτείας ἡθελ
 μένοντες,
 ὥστε
 τὴν Ἀριστείδου
 καὶ τὴν Μιλτιάδου
 καὶ τῶν τότε λαμπρῶν
 οἰκίαν
 εἴ τις ἄρ' οἶδεν ὑμῶν
 ὅποια ποτ' ἐστίν,
 ὄρᾳ
 τῆς τοῦ γείτονος
 οὐδὲν σεμνοτέραν οὔσαν...

δημοσίᾳ μὲν... ἰδίᾳ δ'... koordinacija rečeničnih članova s pomoću čestica μὲν...
δέ...

οἰκοδομήματα... ἱερῶν hiperbat

κάλλη § 389, LSJ κάλλος u množini „prekrasne stvari”

τοιᾶντα... καὶ τοσαῦτα... ὥστε... pokazne zamjenice otvaraju mjesto zavis-
noj posljedičnoj rečenici

κατεσκεύασαν § 267, § 269

ὥστε μηδενί... ὑπερβολὴν λελεῖφθαι § 272; § 278.2; λείπω τινί τι dativ
neizravnoga objekta § 411; ὥστε otvara mjesto zavisnoj posljedičnoj
rečenici s infinitivom § 473

τῶν ἐπιγιγνομένων § 232; poimeničeni particip § 373

οὕτω σῶφρονες ἦσαν... καὶ... μένοντες... ὥστε... ὄρᾳ § 315; pridjev i par-
ticip kao imenski dio predikata, Smyth 909; prilog οὕτω, u korelaciji s
veznikom ὥστε, otvara mjesto zavisnoj posljedičnoj rečenici, čiji predi-
kat ovdje *nije* u infinitivu zbog pogodbene protaze εἶ... οἶδεν; za misao
usp. Hor. Od. 2, 15, 13: *Privatus illis census erat brevis, Commune
magnum.*

ἐν τῷ τῆς πολιτείας ἦθει Demosten se ovdje vjerojatno koristi riječju πο-
λιτεία u značenju LSJ s. v. III.2, „republika”; τὸ τῆς πολιτείας ἦθος
„duh naše države”, „osnovna načela naše države”

μένοντες § 231

τῶν τότε λαμπρῶν sc. ἀνδρῶν; LSJ λαμπρός A.II

εἶ... οἶδεν... ὄρᾳ... pogodbeno zavisna rečenica, realna § 475; apodoza je
ujedno i zavisna posljedična rečenica, v. gore

εἶ... ἄρ' οἶδεν... ὅποια... § 317.4; ὅποῖος iza *verbum sentiendi* otvara mjesto
zavisnoj upitnoj rečenici, § 469; § 516.1; ἄρα daje živost pitanjima,
Smyth 2793

ὅποια ποτ' ἐστίν § 315; zamjenica kao imenski dio predikata, Smyth 909;
pitanje pojačano enklitikom, LSJ ποτε III.3, „kakva je uopće”

ὄρᾳ § 243

ὄρᾳ... οὐδὲν σεμνοτέραν οὔσαν § 315; pridjev kao imenski dio predikata,
Smyth 909; predikatni particip uz *verbum sentiendi* proteže se na objekt,
§ 502.a; LSJ σεμνός II.2 ili III.

τῆς τοῦ γείτονος sc. οἰκίας; *genetivus comparationis* § 404.1